

از حلاجی تا تجارت پنبه و پشم

سید خندان مهاجری از جاسب

جاسبی‌ها

رشد و توسعه صنعت غذایی و حلواشکری در تهران

اگر چه قصه طعم شیرین حلوا شکری به دوران شاه‌عباس صفوی مربوط می‌شود ولی این جاسبی‌های بودند که کام تهرانی‌ها را با این حلوا شیرین کردند. تهیه غذای مناسب برای سربازان از دغدغه‌های همیشگی شاه‌عباس بود و برای همین سراغ شیخ بهایی، حکیم و اندیشمند وقت رفت و چاره‌جویی کرد. او بعد از کنکاش و تدبیر در طعم‌ها و غذاها با ترکیب کنجد و شیر خرم‌طامعی آماده کرد که بسیار مورد قبول شاه قرار گرفت.

اینکه چرا این حلوا به منطقه جاسب راه پیدا کرده ریشه در منطقه‌ای دارد که آنها آنجا زندگی می‌کنند؛ منطقه‌ای در محدوده قم و اصفهان که تاریخ دیرینه‌اش با جنگ و جدال گره خورده است. جاسب محلی بود برای استراحت لشکریان خوردن این طعام در آن روزگار میان سپاهیان باب بود. در این بین جاسبی‌ها فرصت را مغتنم شمردند و دست در تهیه حلوا کنجی بردند و در این کار متبحر شدند. سال‌ها گذشت تا روزی که سیدجلیل ناصری، از جاسبی‌های مقیم تهران، مغازه حلوافروشی کوچکش را در بازار پاچنار راه‌اندازی کرد و همین باعث شد تا تهرانی‌ها نشانی مغازه‌اش را دهان‌به‌دهان نقل کنند و دست‌به‌دست نشان دهند. او به همراه سیدمحمدمصری، شریکش، وسایل مورد نیاز برای توسعه آن مغازه کوچک در بازار پاچنار را از خارج وارد تهران کرد. جاسبی‌ها در صنعت غذا و خوراک خوش‌اقبال بودند و اکنون هم اکثرشان کارخانه و تولیدی مواد غذایی را مدیریت می‌کنند. این نکته را هم اضافه کنیم که بنیاد خیریه سیدجلیل از خیریه‌های معروف و فعال تهران است.

نصرالله حدادی، تهران پژوه، از جاسبی معروف دیگری یاد می‌کند: سیدجعفر شاه‌صاحب، معروف به سیدخندان، در جاسب متولد شد. او برای تحصیل دروس حوزوی به تهران آمد و در یکی از باغ‌های محدوده جاده قدیم شمیران ساکن شد. سیدجعفر که با دست‌های خودش در باغی در محدوده یادشده چاه آب حفر کرده بود، از چاه، آب گوارا و خنک را می‌کشید، در کوزه می‌ریخت و به استقبال مسافران خسته از راه می‌رفت. او در همانجا قهوه‌خانه‌ای راه‌اندازی کرد. همه او را مردی کوتاه‌قامت با کلاه و شالی سبز به کمر و لبخندی مهربان به یاد دارند. هر کس می‌خواست نشانی قهوه‌خانه‌اش را بدهد می‌گفت: قهوه‌خانه سیدخندان! و این نام آن قدر شیرین و جذاب بود که برای همیشه در خاطر تهرانی‌ها ماند و آن محدوده نیز به سیدخندان شهره شد.

سمت راست: شاه‌صاحب معروف به سیدخندان - سمت چپ: پسرش نصرالله

مسجد امام حسن عسکری (ع) مازندرانی‌های مقیم تهران

حاج ملاعلی کنی آملی

به‌عنوان مهم‌ترین و تأثیرگذارترین مدرسه و حوزه علمیه پایتخت بر عهده داشت. حاج ملاعلی از تمکن مالی برخوردار بود و زمین‌های بسیاری در تهران داشت و همه را در راه خیر و کمک به مستمندان وقف کرد. موقوفات او یکی از بزرگ‌ترین موقوفات تهران محسوب می‌شود. آیت‌الله عبدالله جوادی آملی نیز یکی دیگر از عالمان مازندرانی است که سال ۱۳۲۹ به تهران آمد. سال ۱۳۹۵ بزرگ‌ترین مسجد جامع مازندرانی‌های مقیم تهران تحت نظر ایشان افتتاح شد؛ مسجد جامع امام حسن عسکری (ع) در محله هروی تهران مجموعه وسیعی شامل حوزه علمیه و مرکز تخصصی تفسیر قرآن است. در حال حاضر بیش از یک میلیون نفر از جمعیت تهران را مازندرانی‌ها تشکیل می‌دهند.

پسر مازندرانی

بابایی، از خیاطان قدیمی تهران، می‌گوید: «ده‌ساله بودم که به تهران آمدم. اواخر دوره پهلوی اول بود. نزد یکی از اقوام در خیابان لاله‌زار رفتم. آن موقع اکثر مازندرانی‌ها خیاط یا شاگرد خیاط بودند. بسیاری همچنان خیاط ماندند، ولی بعد از انقلاب خیلی‌ها به مازندران برگشتند. برخی هم از خیاطی به ساخت در و پنجره آلومینیومی روی آوردند.» از علمای معروف مازندرانی که نقش مهمی در تهران داشت می‌توان به حاج ملاعلی کنی آملی اشاره کرد؛ روحانی بانفوذی که حتی ناصرالدین شاه نیز از او حرف شنوی داشت. او در روستای کن در خانه قربانعلی آملی متولد شد. اصلیتش مازندرانی بود و خانواده‌اش از آمل به تهران آمدند. حاج ملاعلی کنی آملی سال‌ها تولیت مدرسه مروی تهران را

مرد حلاج در دوره قاجار

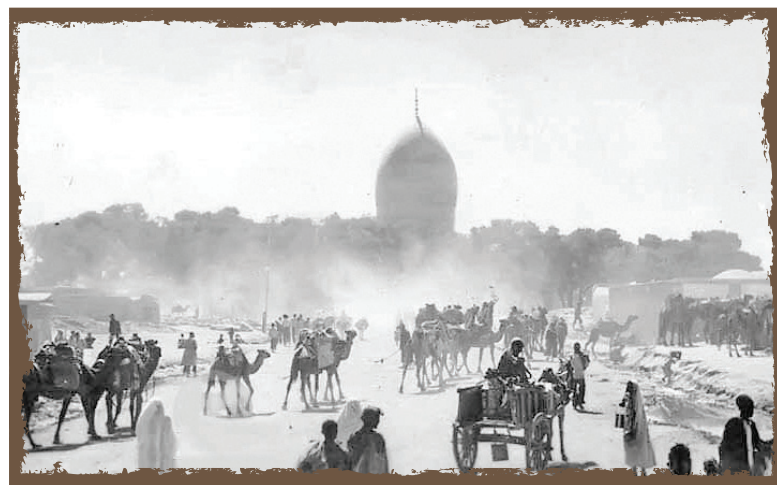
مازندرانی‌ها

نخستین مهاجران طبرستان در تهران به لحاف‌دوزی و گرمابه‌داری مشغول شدند و سپس از حوزه پوشاک و در و پنجره آلومینیومی سر در آوردند

ورود مازندرانی‌ها به تهران با حضور ایل قاجار همراه بود؛ جمعیتی که در طول تاریخ پایتخت، رتبه دوم را بعد از آذری زبان‌ها به خود اختصاص دادند. داریوش شهبازی می‌گوید: «با ورود ایل قاجار، مازندرانی‌ها نیز راهی تهران شدند، به خصوص شام‌بیاتی‌های شمال که همه در یک محله جای گرفتند و هنوز هم خیابانی به این نام در تهران داریم. یاد می‌آید کودک که بودم اکثر لحاف‌دوزهایی که به محله ما می‌آمدند مازندرانی بودند. آواز خوش و خاصی هم داشتند. یا پیاده خیابان را گز می‌کردند یا سوار بر دوچرخه مسیر را می‌پیموندند. گوشه‌ای را جارو می‌کردند، گره بقیچه‌شان را می‌گشودند و بساط لحاف‌دوزی را پهن می‌کردند. این شغل بیشتر موروثی و فامیلی بود.»

علی بلوکیاشی، محقق و مردم‌شناس، در این باره نوشته: «مازندرانی‌ها کاروکاسبی را با کیسه‌کشی حمام یا حلاجی و لحاف‌دوزی در تهران آغاز کردند و پس از چندی گرمابه خریدند و گرمابه‌داری کردند، یا به خریدوفروش و تجارت پشم و پنبه پرداختند.» در دوره پهلوی بیشتر مازندرانی‌ها وارد کار خیاطی شدند. عزیز

گودی که صاف شد

خوزستانی‌ها

رواج عماره‌گیری و ایجاد شغل عماری

عصاری و عصاره‌گیری را عرب‌های خوزستانی با سکونتشان در تهران توسعه و رواج دادند. طایفه‌ای از عرب‌های خوزستان در سال ۱۲۱۷ به پایتخت آمدند و در حوالی خیابان شوش و محله هرنندی ساکن شدند. بعدها به دلیل گودی زمین در این محدوده و اصالت مهاجرانش، این بخش از تهران به گودعرب‌ها شهرت پیدا کرد. این را هم بدانید که بزرگ این طایفه عرب تمام زمین‌های این منطقه را خرید و این بخش را توسعه داد.

نصرالله حدادی، تهران پژوه، درباره حضور عرب‌های خوزستانی در این محدوده می‌گوید: «خوزستانی‌ها علاوه بر خرید و توسعه محله، حسینیه‌ای را با نام «حسینیه عرب‌های مقیم مرکز» در این گود ساختند. هیئت عزاداری ماه‌های محرم این حسینیه در تهران تا قبل از انقلاب معروف بود. گود عرب‌ها با محله‌های دروازه غار و بازارچه صابون‌پزخانه همسایه بود.» به مرور زمان، اقوام لر و ترک هم به این محله آمدند و با عرب‌های این منطقه که تبدیل به ساکنان بومی این منطقه شده بودند همسایه شدند و ارتباط و تعامل جالبی با هم برقرار کردند.

کرمپور، سیدتبریزی (سیدتروزی) و قاسمی که همگی پسرعمو و عموزاده بودند از مهم‌ترین و نخستین عرب‌هایی هستند که به این محله آمدند. هنوز هم جمعیت زیادی از کرمپورها و سیدتبریزی‌ها ساکن این محدوده هستند. کوچه یخچال (شهید عزیزالله حسینی

امروزی)، کوچه مخملباف، کوچه گمرک و کوچه حمام همافران از کوچه‌های این محله به شمار می‌روند. حدادی در ادامه می‌گوید: «در سال‌های نخست دهه ۶۰ با هدف برابر کردن سطح شهر، گود را همسطح دیگر نقاط شهر کردند و حسینیه گود عرب‌ها تخریب شد و حالا چند سال است که آن گود و محله عرب‌ها جایش را به بوستان داده و نامش هم بهاران است.» اکنون لرها حسینیه مستقل دارند و عرب‌ها هم در ماه محرم در منزل قدیمی سیدعبدالخالق قاسمی هیئت برگزار می‌کنند.